

KLASİK
KADINLAR

HONORÉ DE
BALZAC

EUGÉNIE
GRANDET

Çeviri: Tohain Yücel

HONORÉ DE BALZAC

EUGÉNIE
GRANDET

Can Klasik

Eugénie Grandet, Honoré de Balzac

Fransızca aslından çeviren: Tahsin Yücel

Eugénie Grandet

© 1983, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1983

Klasik Kadınlar 1. basım: 2021

6. basım: Mart 2024, İstanbul

Bu kitabın 6. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Düzelti: Ebru Aydın

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık
San. Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul
Sertifika No: 52098

ISBN 978-975-07-4178-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

HONORÉ DE BALZAC
EUGÉNIE
GRANDET

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Tahsin Yücel

♥can

Klasik Kadınlar Dizisi:

Aşk ve Gurur, Jane Austen

Eugénie Grandet, Honoré de Balzac

Jane Eyre, Charlotte Brontë

Madam Bovary, Gustave Flaubert

Moll Flanders, Daniel Defoe

Sicilya'da Bir Aşk Hikâyesi, Ann Radcliffe

Son İnsan, Mary Shelley

Uğultulu Tepeler, Emily Brontë

Honoré de Balzac'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

İki Yeni Gelinin Anıları, 1983

Vadideki Zambak, 1990

Goriot Baba, 2000

Gizli Başyapıt, 2007

Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti, 2012

Uzun Yaşam İksiri, 2016

Tefeci Gobseck, 2021

HONORÉ DE BALZAC, 1799'da Fransa'nın Tours kentinde doğdu. Kendi adıyla yayımlanan ilk eseri *Köylü İsyanı* tarihî bir romandı. 1829-1830 yıllarında taşra yaşamına yönelen Tours *Papazı* ve *Eugénie Grandet* gibi romanları basıldı. 1834 yılı, Balzac'ın yaşamında bir dönüm noktası oldu. Yapıtlarını büyük bir bütün oluşturacak biçimde üç grupta tasarladı: insan yaşamını ve toplumu yöneten ilkeleri ele alan "Çözümleyici İncelemeler"; insan eylemini belirleyen nedenleri ortaya koyan "Felsefi İncelemeler"; bu nedenlerin sonuçlarını gösteren "Töre İncelemeleri". *Goriot Baba*, gerçekçilik akımının başyapıtı sayılır. Balzac, bu eserlerinin tümüne Dante'yi anıştıran bir başlık koydu: "İnsanlık Komedyası". Balzac, 1850'de Paris'te öldüğü zaman, ardında 85'i tamamlanmış, 50'si taslak halinde kalmış toplam 135 roman ve 2000'i aşkın roman karakteri bırakmıştı.

TAHSİN YÜCEL, 1933'te Elbistan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Varlık Yayınları'nda çevirmenlik ve yazışları müdürlüğü yaptı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kuramsal yazılarının yanı sıra, Balzac, Flaubert, Daudet, Gide, Simenon, France, Proust, Camus, Sartre, Malraux ve Duras gibi önemli Fransız yazarların yapıtlarını dilimize kazandıran Yücel, 1984'te Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü'ne, 1997'de Fransız hükümeti Palmes Académiques Nişanı'na değer görüldü. 2016'da öldü.

Sunuş

Kolaycı eleştirmenlerin kötü bir alışkanlığı vardır: Ele aldıkları her yazarı belirli bir konuma oturtup belirli bir yönelimle tanımlamaya çalışır, bunu yaptıktan sonra her şeyi çözümlediklerini sanırlar: Flaubert'in gerçekçi, Mallarmé'nin simgeci, Proust'un izlenimci olduğunu söylemişlerse, yarı yarıya çözmüşlerdir sorunu, geri yanı kendiliğinden gelecektir. Ne var ki, özellikle büyük sanatçıları tek bir yönelimle açıklamak olsa olsa yanıltır bizi; çünkü büyük sanatçıların en belirgin özelliklerinden biri de böyle hazır kalıplara kolay kolay sığmamalarıdır. Balzac konusunda da böyle. Baudelaire'in herkesten önce saptadığı gibi, Balzac'ı, Balzac romanını belirli bir yazın anlayışının dar sınırları içine sığdırmaya, Balzac'ı ve Balzac romanını bu sınırlar içinde tanımlayıp yorumlamaya kalkanlar hep yanılmışlardır.

Bilindiği gibi, ister içerik, ister biçim söz konusu olsun, bir "Balzac romanı"ndan söz edilir sık sık, yalnızca Balzac'ın romanları değil, başka birçok yazarların romanları da bu kurmaca kalıba göre değerlendirilir. Oysa, çoğu kez, önce Balzac'ın kendi yapıtları ortaya çıkarır böyle bir kalıbın geçerliliğini. Örneğin, "Balzac romanı üçüncü tekil kişi ağzından anlatılır," derler ama, biraz yakından bakınca, birinci tekil kişi ağzından aktarılan anlatılarının da az olmadığını, üçüncü tekil kişi ağzından aktarılır gibi görünenlerinin çoğu kez belirli bir "birinci tekil kişi" sakladığını, kimi anlatılarının aktarılmasını da birkaç anlatıcının birden yüklediğini görürsünüz. "Balzac'ın anlatıları serüvenlerin geçtiği yerlerin, serüvene katılan kişilerin yüz-

lerinin ve giysilerinin uzun betimlemeleriyle başlar,” derler, kimi Balzac anlatıları da doğrular bu kesinlemeyi ama, başka birçok Balzac anlatısının bu kesinlemeyi yalanlayan bir kurgu sunduğu da tartışılmaz bir gerçektir. Bundan doğal bir şey de olamaz: Balzac belirli bir anlatı kalıbı oluşturup onda demirlemiş bir yazar değil, durmamacasına yeni anlatım biçimleri aramış, anlatı sanatının bütün olanaklarını denemiş bir yaratıcıdır. Sonraları, nice romancıların birer yenilik olarak sunacağı birçok biçimlerin en özgün örneklerini Balzac’ın yapıtlarında bulmak olanaklıdır.

İçerik konusunda da böyle: Balzac’ı yalnızca bir gerçekçi, bir “töre tarihçisi” diye tanımlamak en azından onu yanlış tanıtmak olur. Elimizdeki kitap; gerek biçim, gerek içerik açısından, “Balzac romanı” deyimiyle belirtilen kavrama çok uyar görünen *Eugénie Grandet* de yeterince doğrular bunu. Gerçekten de, “İnsanlık Komedyası”nın en çok okunan parçalarından biri olan ama Balzac’ın anlatılarına yeni bir boyut, aşkın bir bütünlük getiren “İnsanlık Komedyası” dizgesini tasarlamasından bir yıl önce, 1833’te yayımlanan bu roman, taşra yaşayışını, taşra insanlarını, özellikle de bunların ticaretle, parayla yakından ilgili olanlarını kusursuz bir gerçekçilikle anlatır. Ama, başlangıçta da belirttiğimiz gibi, Balzac’ın en belirgin özelliklerinden biri hiçbir zaman tek bir düzlemde kalmamasıdır: Taşrayı bütün dünyaya, XIX. yüzyılı bütün çağlara, ticareti ve parayı politikaya ve aktöreye bağlar *Eugénie Grandet*’de, bütün bu bağıntıları da insan tutkularının en hor görüleniyle, en yüceltileniyle; cimrilik ve aşkla iç içe geliştirir.

Gerçekten de, romanın önde gelen kahramanlarından Grandet Baba’nın “elindeki serveti alınının teriyle kazanmış” olduğunu ileri süren Fransız yazarı Félix Longaud’nun düşündüğünün tersine, Balzac “İnsanlık Komedyası”nın birçok parçalarında olduğu gibi burada da paranın toplum içindeki ilginç serüvenini anlatırken, bütün serüvenler gibi bu serüvenin de alabildiğine karmaşık, çok yönlü, çok boyutlu olduğunu, dolayısıyla bunca zenginliğin bir tek adamın elinde toplanabilmesinin alın teriyle açıklanamayacağını kanıtlar: Yeğeni Charles birkaç yıl içinde edindiği serveti nasıl insan ticaretine, gittiği uzak ülkelerdeki insanlık dışı koşulları kendi çıkarı yönünde

kullanmasına borçluysa, Grandet Baba da Fransız Devrimi sonrasında, dönemin siyasal koşullarından ustaca yararlanıp satışa çıkarılmış kilise mallarını yok pahasına kapatarak, servetine servet katacak bir eş bularak, sonra da her türlü hileyi, her türlü aldatmacayı geçerli sayan bir ticari yöntem uygulayarak edinmiştir büyük servetini; dolayısıyla, dolambaçlı yolların sağladıkları yanında alın terinin payı denizde bir damladan öte bir şey değildir. Bu nedenle, aynı ölçüde güçlü ve evrensel görünmekle birlikte, Grandet Baba'nın cimriliği Molière'in ünlü Harpagon'unun cimriliğine pek benzemez: Temelini toplumsal, çevresel ve insansal koşullarda bulur, evrensel olduğu ölçüde olumsuzdur.

Hiç kuşkusuz, böyle bir kesinleme karşısında, "İyi ama bu ortamda Eugénie Grandet'nin arı aşkının ve yüce gönüllüğünün yeri ne?" diye sorulabilir. Ama, biraz yakından bakılınca, romanın bu sorunun yanıtını da önceden verdiği görülür: Hem servetine hem eşine hem kızına tümüyle egemen olmak amacıyla kızını ve eşini dış dünyadan elden geldiğince soyutladığı için Eugénie'nin bomboş yüreğinde arı ve güçlü bir duygunun bu denli kök salabilmesine Grandet Baba'nın kendisi yol açmıştır bir bakıma; aynı ölçüde arı ve sevecen olan Charles olaylar içinde yoğrulmuş ve değişmiştir, Eugénie değişmemiştir. Geri yanına gelince, bunca cömertliğine karşın, Eugénie tıpkı babası gibi bir cimri yaşamı sürmekten kurtulamamış, bir bakıma kısırlıkta ondan da ileri gitmiştir. Bu gözlem bile, bir kez daha, Balzac'ta her şeyin ne denli karmaşık bir dokusu bulunduğunu ortaya koyar.

Ne olursa olsun, *Eugénie Grandet*, Balzac'ın ustalığını kanıtlayan önemli yapıtlarından biridir. Çünkü, daha ilk yayımlandığı günlerde bile, büyük bir ilgi ve hayranlıkla karşılandığı, bu ilgi ve hayranlığın hep sürdüğü, o kadar ki, hep "*Eugénie Grandet* yazarı" diye anılmanın Balzac'ı en sonunda sınırlendirmeye başladığı yeterince bilinir.

Tahsin Yücel

Kimi taşra kentlerinde, bakanlara en karanlık manastırların, en donuk çorak toprakların, en kasvetli yıkıntılarının uyandırdığı hüznü veren evler vardır. Belki aynı zamanda hem manastırın sessizliği hem çorak toprakların kuruluşu hem de yıkıntılarının kırılıp dökülmüşlüğü vardır bu evlerde: Buralarda yaşam ve devinim öylesine durgundur ki, bilinmedik bir ayak sesi üzerine, keşiş yüzlerini andıran yüzü, pencere desteğinin üst yanına çıkan kımıltısız bir kimsenin soluk ve soğuk bakışıyla karşılaşmese, bir yabancı, içlerinde kimsecikler oturmadığını sanabilir. Saumur'de, kentın yukarısından şatoya giden, biçimsiz bir sokağın ucunda bulunan bir evin yüzünde de, aynı hüznün özleri yaşar. Şimdilerde pek gidilip gelinmeyen, yazın sıcak, kışın soğuk, kimi yerleri de karanlık olan bu sokak, her zaman temiz ve kuru, çakıllı kaldırımının sasililiği, eğri büğrü yolunun darlığı, eski kentın malı olan, surlara yukarıdan bakan evlerinin sakinliğiyle dikkati çeker. Burada, tam üç kez asırlık olmuş barınaklar, tahtadan yapılmış olmalarına karşın, hâlâ sağlamdırlar; değişik görünüşleri, Saumur'ün bu bölümüne antikacıların, sanatçıların dikkatini çeken özgünlüğe çok şeyler ekler. Bu evlerin önünden geçip de uçları yontulup garip biçimler oluşturmuş olan çoklarının alt katını

kara, hafif bir kabartmayla çevreleyen kocaman çam ke-
restelere hayran kalmamak kolay değildir. Burada, çap-
raz tahta parçaları kara taşlarla örtülüdür, çürümüş pa-
davraları yağmurla güneşin birbirini kovalayan etkileriyle
bükülmüş, yılların eğdiği, alçılı, tuğlalı bir sivri çatı ile
biten bir evin incecik duvarları üzerinde mavi çizgiler
çizerler. Burada yıpranmış, kararmış pencere destekleri
göze çarpar, zarif oymaları pek görülmez, üzerlerinde
yoksul bir işçinin karanfilleri ya da gülleri boy atan, ka-
rarmış, kil saksılara göre fazla hafif gibi görünürler. Daha
ötede, kocaman çivilerle süslü kapılar vardır, atalarımı-
zın dehası, anlamı bir daha hiçbir zaman bulunamaya-
cak hiyeroglifler çizmiştir bu kapılara. Bazen bir Protes-
tan buraya inancının mührünü basmış, bazen de bir bir-
lik yanlısı burada IV. Henry'ye lanet yağdırmıştır. Bir
burjuva buraya *çan asaleti*'nin¹ belirtilerini, unutulmuş
yönetiminin şanını işlemiştir. Fransa tarihi bütünüyle
buradadır. İşçinin harç küreğini üzerinde tanılaştırdığı
duvarları dolma, titrek evin yanında, bir asilzadenin köş-
kü yükselir; köşkün taş kapısının yarım daire biçimi ke-
meri üzerinde, 1789'dan beri ülkeyi çalkalandıran deği-
şik devrimler sırasında kırılmış armalarının bazı kalıntı-
ları hâlâ görülür. Bu sokakta, ticarete ayrılmış alt katlar,
ne dükkân ne de ardiyedir; Ortaçağ meraklıları orada,
bütün doğal sadeliği içinde, atalarımızın eski dükkânlarını
bulabilirler. Vitrini de, saati de, camekânı da bulunma-
yan bu basık odalar derin, karanlıktırlar; ne dışlarında bir
süs vardır ne de içlerinde. Kapıları kaba demirli iki ka-
nattan oluşur, üstteki içeriye açılır, yaylı bir çingırağı olan
alt kanat sürekli olarak gidip gelir. Bu bir tür nemli ine,
hava ve ışık ya kapının yukarısından ya da içlerine sabah

1. Bu deyim, belediye yöneticilerini ve onların torunlarını belirtir. Bu yöne-
ticiler belediyenin çanını kullanırlardı. (Ç.N.)

çıkarılıp akşam yeniden konulan, somunlu demir çubuklarla tutturulan sağlam panjurların takıldığı, destek yüksekliğindeki küçük duvarla döşeme arasındaki açıklıktan girer. Bu duvar, tüccarın mallarını sergilemesine yarar. Hiçbir şaklabanlık yoktur burada. Ticaretin türüne göre, örnekler, tuz ve morina balığı ile dolu iki-üç ağaç kovan, birkaç top yelken bezinden, halatlardan, kirislere asılmış pirinç madenlerinden, duvarlardaki çemberlerden ya da raflar üzerindeki birkaç parça kumaştan öteye geçmez. Girin içeri. Atkısı ak, kolları kırmızı, güzelliği gençliğinden gelen bir kız, örgüsünü bırakır, annesini ya da babasını çağırır, annesi ya da babası da, ister iki paralık, ister yirmi bin franklık mal olsun, huyuna göre, soğuklukla, tatlılıkla, çalımla satar size istediğinizi. Bir komşusuyla konuşurken başparmağını oynatan, kapısı önüne oturmuş bir fıçı tahtacısı göreceksiniz; görünüşte yalnız kötü şişe tahtaları, iki-üç deste de lata tahtası vardır; ama liman üzerindeki dopdolu şantiyesi Anjou'nun bütün fıçıcularına mal yetiştirir; ürün iyi olunca ne kadar fıçı yetiştirebileceğini tek tahtasına kadar bilir; güneşin şöyle bir çıkıvermesi onu zengin eder, yağmurlu bir hava batırır: Sabahla öğle arasında, fıçılar on bir franga yükselir ya da altı franga düşerler; Touraine'de olduğu gibi bu memlekette de ticaret yaşamına havanın değişiklikleri egemendir. Bağcılar, toprak sahipleri, tahta satıcıları, fıçıcular, hancılar, denizciler, bir güneş ışınını gözetlerler; akşam yatarken, ertesi sabah kalkınca geceleynin don olduğunu öğrenmek korkusuyla titrerler; yağmurdan, yelden, karanlıktan korkar, gönüllerine göre su, sıcaklık, bulut isterler. Gökyüzü ile yeryüzü çıkarları arasında sürekli bir düello vardır. Barometre, yüzleri sırasıyla kederlendirir, güldürür, neşelendirir. Bu sokağın, Saumur'un eski Büyük Sokağı'nın bir başından bir başına, kapıdan kapıya, "İşte altın bir hava!" sözcükleri dökülür.

Bunun için de herkes, “Altın yağıyor!” diye yanıt verir komşusuna, bir güneş ışınının, uygun bir yağmurun getirdiği altınların hesabını bilir. Cumartesi günleri vakit öğleye yaklaştı mı, bu iyi işadamlarından bir meteliklik bir mal bile alamazsınız. Her birinin kendi bağı vardır, iki gün kalmak üzere köye giderler. Alış, satış, kazanç, her şey önceden bilindiğinden, burada tüccarlar on iki saatlerinin onunu keyifli eğlencelerle, gözetlemelerle, açıklamalarla, sürekli casusluklarla geçirirler. Bir ev hanımı bir keklük almayagörsün, komşular keklüğün tam kıvamında pişip pişmediğini sorarlar kocasına. Bir genç kız başını penceresinden uzatmayagörsün, bütün işsiz topluluklarca görüldüğünün resmidir. Burada, bu girilmez, kara, sessiz evlerin hiçbir gizlemi olmadığı gibi, bilinçler de gözler önündedir. Yaşam hemen her zaman açık havada geçer; her aile kapısının önüne oturur, öğle akşam yemek yer, kavgı eder. Sokaktan bir kimse geçti mi mutlaka incelenir. Eskiden bir taşra kentine gelen bir yabancınnın her kapıda alaya alınması da bu yüzdendi ya. Tatlı öyküler buradan gelir, kentlileri alaya almada herkesi geride bırakan Angers’lilere verilen *dilbaz* lakabı buradan gelir. Eski kentin eski konakları bu sokağın yukarısındadır; bir zamanlar memleketin beyzadeleri otururlardı orada. İçinde bu öykünün olayları geçmiş olan, hüznü dolu evde, bu evlerden, nesnelere ve insanların Fransız yaşayışından gündü güne silinen şu sadelik niteliğini taşıdığı bir yüzyılın saygıdeğer kalıntılarından biriydi. En ufak engebeleri bile anılar uyandıran, insanı kendiliğinden düşlere yöneltmek gibi bir etkisi olan bu garip yolun dönemeçlerini geçtikten sonra, oldukça loş bir girinti görürsünüz; bu girintinin orta yerinde “Mösyö Grandet’ nin evi” nin kapısı gizlidir. Mösyö Grandet’ nin yaşamöyküsü verilmedikçe, bu taşra deyiminin değerini anlamak olanaksızdır.

Mösyö Grandet'nin Saumur'de öyle bir ünü vardı ki, az çok taşrada yaşamamış kimseler bunun nedenlerini, etkilerini hiçbir zaman tümüyle anlayamayacaklardır. Kimilerinin –ama bu ihtiyarların sayısı belirgin biçimde azalıyordu– hâlâ Grandet Baba da dedikleri Mösyö Grandet, 1789'da, okuma yazma ve hesap bilen, hali vakti pek yerinde bir usta fıçıydı. Fransız Cumhuriyeti Saumur ilçesinde kilisenin mallarını satışı çıkarır çıkarırmaz, o sırada kırk yaşlarında bulunan fıçı, zengin bir tahta satıcısının kızıyla yeni evlenmişti. Grandet, elinde para olarak bulundurduğu servetini ve drahomayı, iki bin altın *louis*'yi cebine koyup kaymakamlığa gitti; burada, ulusal toprakların ve yapıların satışını yöneten azgın cumhuriyetçiye kayınpederince armağan edilen iki yüz çift *louis* karşılığında, dürüstçe değilse bile yasal olarak, ilçenin en güzel bağlarını, eski bir manastırını ve birkaç küçük çiftliği yok pahasına ele geçirdi. Saumur'lüler pek öyle devrimci olmadıklarından, Grandet Baba gözüpek bir adam, bir cumhuriyetçi, bir yurtsever, yeni görüşlere tutkun bir kimse olarak tanındı, oysa fıçı yalnızca bağlara tutkunduydu. Saumur ilçesinin yönetim kurulu üyeliğine getirildi, barışçı etkisi siyaset bakımından da, ticaret bakımından da kendini duyurdu. Siyaset bakımından, düşükleri korudu, göç edenlerin mallarının satılmasını bütün gücüyle önledi; ticaret bakımından, cumhuriyet ordularına bin, iki bin fıçı kadar beyaz şarap sağladı; bunun karşılığını da bir kadınlar manastırına bağlıyken son pay olarak ayrılmış güzel çayırıklarla ödettirdi. Konsüller döneminde, Grandet Efendi belediye başkanı oldu, bilgece bir yönetim gösterdi, daha da iyi topladı parsayı; imparatorluk döneminde de Mösyö Grandet oldu. Napoléon, cumhuriyetçileri sevmiyordu, kırmızı başlık giymiş bir adam olarak tanınan Mösyö Grandet'nin yerini büyük bir toprak sahibine, adının başında soyluluk belir-

tisi¹ bulunan bir adama, geleceğin imparatorluk baronlarından birine verdi. Mösyö Grandet belediye başkanlığı koltuğundan hiçbir üzüntü duymadan ayrıldı. Kendi topraklarına giden, çok güzel yollar yaptırtmıştı kent yararına. Tapuya pek hesaplı bir biçimde geçirilmiş evi ve malları için hiç de ağır olmayan vergiler ödüyordu. Çeşitli bağlarının sınırlandırılışından sonra, bağları sürekli bakımlarla, memleketin “birincisi” olmuşlardı; bu teknik deyim, en iyi şarabı veren bağlar için kullanılırdı. Légion d’honneur nişanını isteyebilirdi artık. Bu olay 1806’da oldu. O zaman Mösyö Grandet elli yedisinde, karısı ise otuz altı yaşlarındaydı. Yasal aşklarının meyvesi olan biricik kızları da on yaşındaydı. Yöneticilikte gözden düşüşü dolayısıyla, yazgı onu avutmak istemişti anlaşılan, o yıl birbiri ardından La Bertellière kızı Madam de la Gaudinière’in, yani Madam Grandet’in annesinin; sonra yaşlı Mösyö de la Bertellière’in, yani ölmüş kadının babasının; sonra da anne tarafından büyükanne olan Madam Gentillet’nin miraslarına kondu: Bu üç terekenin değerini kimsecikler öğrenemedi. Bu üç ihtiyarın üçü de öyle tutkulu bir biçimde cimriydi ki, paralarını gizli gizli seyredebilmek için uzun zamandır yığıp duruyorlardı. İhtiyar Mösyö de la Bertellière, altının görünüşünde tefeciliğinin kazançlarından daha büyük çıkarlar bulur, yatırımı yapmayı müsriflik sayardı. Bu yüzden de Saumur kenti birikmiş paraların değerini gün altındaki malların gelirlerine göre hesapladı. O zaman Mösyö Grandet, eşitlik hastalığımızın hiçbir zaman silemeyeceği yeni soyluluk unvanını elde etti, ilçenin *en oturaklı* adamı oldu. Yüz arpan² bağ işletiyor, bu bağlar da bereketli yıllarda yedi-sekiz yüz fiçı şarap getiriyordu kendisine. On

1. Fransızcadaki “de” kastediliyor. (Ç.N.)

2. Eski bir yüzölçümü birimi. (Ç.N.)

üç ufak çiftliği, eski bir manastırı vardı; tutumlu davranmış, manastırın pencereleri, ojivleri¹, vitrayları² üzerine duvar çektirmişti, böylece korudu bunları. Yüz yirmi arpan da çayırılığı vardı, 1793'te dikilmiş üç bin kavak gelişip irileşiyordu bu çayırılıkta. Oturduğu ev de kendisindedir. Böylece gözle görülür serveti kestirebiliyordu. Paralarına gelince, ancak iki kişi, hem de belirsiz bir biçimde kestirebilirdi düzeylerini: Bunlardan biri Mösyö Grandet'nin tefecilik yatırımlarıyla görevli noter Mösyö Cruchot, öbürü ise Saumur'un en zengin bankeri Mösyö des Grassins'di; bağcı onunla gizlice iş yapar, ona da yararlı olurdu. İhtiyar Cruchot ile Mösyö des Grassins'de taşrada güveni ve serveti doğuran o derin ağız sıkılığı vardı, ama halk içinde Mösyö Grandet'ye öyle büyük bir saygı gösteriyorlardı ki, izleyiciler, eski belediye başkanının paralarının bitmez tükenmezliğini, gördüğü sonsuz saygının derecesine göre ölçebiliyorlardı. Mösyö Grandet'nin özel bir hazinesi, *louis*'lerle dolu bir gizli köşesi olduğuna, geceleri de büyük bir altın yığınına görmenin sağladığı anlatılmaz hazları bol bol tattığına inanmayan tek kişi yoktu Saumur'de. Cimriler adamcağızın gözlerini gördüler mi kuşkuları kalmıyordu, sarı maden bu gözlerle renklerini geçirmişti sanki. Paralarından büyük faizler almaya alışmış bir adamın bakışı da bir şehvet düşkününün, bir kumarcının bakışı gibi birtakım anlatılması olanaksız alışkanlıklara, birtakım kaçamak, obur, gizlemlerle devinilere tutulur ister istemez; bu da dindaşlarının gözünden asla kaçmaz. Bu gizli dil, tutku farmasonluğunu oluşturur. Mösyö Grandet böylece hiçbir zaman hiçbir kimseye hiçbir borcu bulunmayan, eski bir fıçı, eski

1. Mimarlıkta sivri kemer ya da kaş kemer. (Ç.N.)

2. Renkli resimli camları olan pencere. (Ç.N.)

bir bağcı olarak, ürünü için bin fiçı mı, yoksa yalnız beş yüz fiçı mı yapmak gerektiğini bir astronom kesinliğiyle sezen, hiçbir borsa oyununu kaçırmayan, içine konulacak şeyle karşılaştırılınca, fiçı daha çok para etti mi, her zaman satılık fiçuları bulunan, ürününü şaraplıklarına doldurabilen, küçük mal sahipleri şarabın fiçısını beş *louis*'ye bırakırken, şarabın fiçısını iki yüz franga satacağı zamanı bekleyebilen bir insanın hak ettiği saygılı hayranlığı uyandırıyor. 1811 yılındaki akıllıca saklanan, ağır ağır satılan ünlü ürünü iki yüz kırk bin liradan¹ fazla para getirmişti. Maliyecilerin diliyle konuşursak, Mösyö Grandet hem kaplana benzerdi hem yılan: Yatmasını, büzülmemesini, avını gözetlemesini, üzerine atlamasını bilirdi; sonra kesesinin ağzını açar, bir yığın eküyü² kesesiyle yutar, sonra da yediğini duygusuzca, soğukça, yön-temle sindiren bir yılan gibi, sakın sakın yatardı. Onun geçtiğini görüp de saygıyla, dehşetle karışık bir hayranlık duymamazlık edemezdi hiç kimse. Çelik pençelerinin nazik parçalayışını kim duymamıştı ki Saumur'de? Berikine noter Cruhot bir yeri alabilmesi için gerekli parayı sağlamış, ama yüzde on bir faizle sağlamıştı; ötekinin de poliçelerini Mösyö des Grassins vadeden önce kırmıştı, ama tüyler ürpertici bir indirimle kırmıştı. Pazarda olsun, akşamları kent konusundaki konuşmalarda olsun, Mösyö Grandet adının anılmadığı günler enderdi. Bazı kimseler için, ihtiyar bağcının serveti yurtseverce bir gurur konusuydu. Bu yüzden birçok tacirler, birçok hancılar yabancılara belli bir memnunlukla, "Efendim, bizim burada iki-üç milyoner aile vardır; ama Mösyö Grandet'ye gelince, servetini kendisi bile bilmez!" derlerdi. 1816'da

1. (Fr.) *Livre*. Gümüş para birimi. Fransa'da metrik sisteme geçildiğinden beri kullanılmaktadır. (Y.N.)

2. Fransızca *écu*; eski bir Fransız parası. (Ç.N.)

Saumur'un usta hesapçıları babacanın toprak zenginliğini dört milyona yakın buluyordu; ama 1793'ten 1817'ye kadar topraklarından ortalama gelir olarak yılda yüz bin frank kazanmış olması gerektiğine göre, para olarak mülklerinin değerine eşit bir servet daha edindiği kestirilebilirdi. Bunun için, bir boston¹ partisinden ya da bağlara ilişkin herhangi bir söyleşiden sonra, Mösyö Grandet'den söz açıldı mı, akılları hesaba yatkın kimseler, "Grandet Baba mı?.. Grandet Baba'nın beş-altı milyonu vardır," derlerdi. Mösyö Cruchot ya da Mösyö des Grasins bu sözü duydular mı, "Siz benden daha ustaymışsınız, ben tamamını hiçbir zaman bilemedim," diye karşılık verirlerdi. Biri Parisli Rothschild'lerden ya da Mösyö Laffitte'ten mi söz açtı, Saumur'lüler bunların Mösyö Grandet kadar zengin olup olmadıklarını sorarlardı. Parisli de gülümseyerek küçümseme dolu bir olumlu karşılık verdi mi, bir inanmamışlık havasıyla başlarını sallayarak birbirlerine bakarlardı. Böylesine büyük bir servet, bu adamın bütün davranışlarını bir sırma kaftanla örterdi. Yaşamının kimi özellikleri ilkin insanları güldürmüştü, kendisini alaya almalarına yol açmıştı ama alay da, gülünçlük de yıpranmıştı. Mösyö Grandet, en ufak eylemlerinde bile, tartışılacak yanı kalmamışın yetkesine ulaşmıştı. Sözü, giyimi, devinişi, gözlerini kırpışı memlekette yasa yerine geçerdi, burada herkes onu hayvanlarda içgüdü'nün etkilerini inceleyen bir doğabilimci gibi inceledikten sonra, en ufak devinilerinde bile görülen derin ve sessiz bir bilgelik bulunduğunu benimsemişti. –"Kış çetin geçecek," derlerdi, "Grandet Baba kürklü eldivenlerini takmış; bağları bozmak gerek,"– "Grandet Baba bol bol fıçı tahtası alıyor, şarap bol olacak bu yıl."

1. Dört kişiyle oynanan bir iskambil oyunu. (Ç.N.)

KLASİK KADINLAR

Eugénie Grandet, "İnsanlık Komedyası" başlığı altında tasarlanmış dev romanlar dizisinin en tanınmış, en sevilen bölümlerinden biri. Klasik Fransız edebiyatının büyük yazarı Honoré de Balzac, ilk kez 1833'te yayımlanan bu romanında taşra insanlarını ve onların özellikle parayla ilişkilerini kendine özgü gerçekçiliğiyle anlatır. Temel olarak cimriliği ve aşkı birlikte ele aldığı bu önemli romanında Balzac, romanın kahramanlarından birinin, Grandet Baba'nın büyük mal varlığının çalışmakla elde edilemeyeceğini gözler önüne serer. Fırsatçılıkla, Fransız Devrimi sonrasındaki karışıklıkta türlü aldatmacalarla elde edilmiş bu servetin içinde alınterinin payı, denizde bir damla gibidir. Dürüst, erdemli Eugénie Grandet'nin tertemiz aşkının ve yüce gönüllülüğünün bütün bu pisliklerin yanında yeri nedir? Balzac'ın romanı, tüm kuşaklar için güncelliğini ve değerini koruyor.

"Roman kahramanları yaratmak demek doğru görebilmek, yoğunlaşmak ve şiddetleştirmek, maksimuma ulaşmak, her tutkunun içindeki acıyı ortaya koymak, her gücün içindeki zayıflığı görebilmek, gizli kalmış güçleri dışarı çıkarmak demektir. Eugénie Grandet, bu yoldaki ilk adımdır, bu basit, inanca kızdaki kendini teslim etme duygusu o denli bir artış gösterir ki, neredeyse dindar olacaktır, yaşlı Grandet'nin cimriliği de tıpkı yaşlı çirkin hizmetçi kızın sadakati gibi şeytanlaşır."

Stefan Zweig

#dünyaklasikleri #fransızklasikleri #insanlıkkomedyası
#topkahayati #temizbaşlık #cimrilik

